

K.P. Companje, R.H.M. Hendriks, K.F.E. Veraghtert en B.E.M. Widdershoven, *Two centuries of solidarity. German, Belgian and Dutch social health insurance 1770-2008* (Amsterdam: Aksant, 2009) 392 p. ISBN 978 90 5260 3445.

Grote hervormingen van sociale zekerheidsarrangementen gaan vaak gepaard met hernieuwde belangstelling voor de historische ontwikkeling van deze arrangementen. Dit is ook zeker het geval geweest met de drastische wijzigingen die verschillende nationale zorgstelsels in de afgelopen jaren hebben ondergaan. Zo heeft de recente hervorming van het Amerikaanse zorgstelsel voor een grote behoefte gezorgd om deze ontwikkeling in een historisch kader te zetten. En ook in Nederland zijn in de afgelopen jaren een aantal goede historische werken verschenen over de gezondheidszorg. Dit is een goede zaak, omdat de aandacht voor de ontwikkeling van het Nederlandse zorgstelsel lange tijd enigszins is achtergebleven bij die van de andere grote sociale zekerheidsprogramma's. Deze lacune is nu opgeheven. Eerder verschenen van de hand van Briggite Widdershoven al het *Het dilemma van solidariteit. De Nederlandse onderlinge ziekenfondsen, 1890-1941* (2005) en Karel Companje's *Tussen volksverzekering en vrije markt. Verzekering van zorg op het snijvlak van sociale verzekering en gezondheidszorg 1880-2006* (2008). Beide auteurs schreven ook mee aan het uitstekende viermanswerk *Two centuries of solidarity*.

Two centuries of solidarity beschrijft de ontwikkeling van moderne zorgverzekeraars en zorgstelsels in Nederland, België en Duitsland. Het boek is de Engelse vertaling van het eerder verschenen *Twee eeuwen solidariteit: De Nederlandse, Belgische en Duitse ziekenfondsen tijdens de negentiende en twintigste eeuw* (2001). Maar het boek is meer dan dat. Met name het Nederlandse zorgstelsel is in recente jaren drastisch gewijzigd. Mede hierdoor namen de Stichting Historisch Ziekenfondswezen, het Kenniscentrum Historie Zorgverzekeraars en uitgeverij Aksant het initiatief tot de Engelse uitgave – die dan ook geheel herzien en bijgewerkt is. Het belangrijkste verschil met zijn Nederlandstalige voorganger is de toevoeging van een zestig pagina's lange beschrijving van de ontwikkelingen tussen 2000 en 2008. Hierdoor kon worden beschreven hoe het Nederlandse stelsel in verbluffend korte tijd in het neoliberale kamp van gereguleerde marktwerking is gekomen. De auteurs beschrijven deze dramatische overgang door het contrast met een lange periode van slechts incrementele wijzigingen te benadrukken en de Nederlandse stelselwijziging af te zetten tegen de continuïteit van het mutualistische stelsel in België en corporatistisch beheer in Duitsland.

Door de uitbreiding met een extra hoofdstuk is *Two centuries of solidarity* een lijk boek geworden. Dit staat zijn leesbaarheid overigens niet in de weg. De gedegen structuur maakt dat het boek voor iedereen goed te volgen is. Verdeeld over vier grote tijdsperiodes worden de ontwikkelingen in de drie landen steeds afzonderlijk, en zelfs met aparte tussenconclusies, beschreven. De auteurs benadrukken hierbij de laatnegentiende-eeuwse wortels van de drie nationale zorgstelsels. Zo heeft het Duitse zorgstelsel nog steeds dezelfde basisstructuur die het onder Bismarck kreeg, werd de ontwikkeling van het Nederlandse stelsel sterk beïnvloed door de toetreding van de landelijke artsenorganisatie tot de verzekeringsmarkt in 1902, en stond de twintigste-eeuwse ontwikkeling van het Belgische stelsel bijna geheel in het teken van de verzuijing. In de naoorlogse periode bouwde men in grote lijnen voort op de basisstructuur die in Duitsland, België en Nederland in respectievelijk 1883, 1920 en 1941 tot stand waren gekomen. Alleen in Nederland zou de traditie van incrementele innovaties uit-

eindelijk, en vrij plotseling, plaatsmaken voor beleid gericht op een radicale breuk met de oude basisstructuur.

De door de auteurs gehanteerde benadering kent ook zijn beperkingen. De sterk chronologische benadering en afzonderlijke behandeling van de drie landen laat weinig ruimte voor een uitwerking van nieuwe en vergelijkende perspectieven op de ontwikkeling van gezondheidszorgstelsels of sociale zekerheid in het algemeen. Ook voldoet het boek op een belangrijk punt niet aan de verwachtingen van de lezer. In de inleiding stellen de auteurs zich tot doel om te beschrijven hoe invloedrijke belangengroepen als dokters, werkgevers, vakbonden en politieke partijen invloed uitoefenden op de ontwikkeling van de zorgstelsels in de drie landen. Dit komt onvoldoende uit te verf. Dat is jammer, omdat de ontwikkeling van zorgstelsels in grote mate gevormd is door belangenconflicten over herverdeling van risico's en inkomens tussen werknemers en niet-werknemers, hoge en lage inkomens, en 'goede' en 'slechte' risico's. Deze onderliggende belangen hebben een centrale rol gespeeld bij discussies over verplichte versus vrijwillige deelname aan verzekeringen, de hoogte van loon- en premiegrenzen en de keuze voor meer of minder marktwerking. Ook de titel van het boek, dat het belang van het begrip solidariteit benadrukt, voldoet hierdoor niet aan de verwachtingen.

Afgezien van deze kritische noten blijft staan dat *Two centuries of solidarity* een geslaagd boek is dat gebaseerd is op uitgebreid literatuuronderzoek en waarin een schat aan gegevens is verwerkt. Het kan aanbevolen worden aan ieder die zich bezighoudt met de geschiedenis van zorg en sociale zekerheid in West-Europa.

Dennie Oude Nijhuis
Yale University

Anne-Katrin Ebert, *Radelnde Nationen. Die Geschichte des Fahrrads in Deutschland und den Niederlanden bis 1940* (Frankfurt a.M.: Campus Verlag, 2010) 495 p.
ISBN 978-3-593-39158-8

Dit vuistdikke boek van de Duitse historica Anne-Katrin Ebert, een uitgave van de dissertatie waarop zij in 2009 in Bielefeld promoveerde, is de meest complete, prikkelende en veelzijdige studie die tot nog toe is verschenen over de geschiedenis van het fietsen in Nederland tot aan de Tweede Wereldoorlog.

Het enige eerdere grote onderzoek naar de geschiedenis van het fietsen in Nederland werd meer dan tien jaar geleden in opdracht van het Ministerie van Verkeer en Waterstaat uitgevoerd door techniekhistorici Adri Albert de la Bruhèze en Frank Verhaar. In *Fietsverkeer in praktijk en beleid in de twintigste eeuw* (Den Haag, 1999) vergeleken zij het verband tussen fietsbeleid en fietsgebruik in negen Europese steden (waaronder vier Nederlandse) in de loop van de twintigste eeuw. Het boek bracht een grote hoeveelheid historische data aan het licht en presenteerde behalve een genuanceerd analysemodel ook een korte algemene geschiedenis van het fietsen in Nederland. Hun werk bleef echter op zichzelf staan en vond geen vervolg onder Nederlandse historici. In de uitvoerige overzichten van de Nederlandse techniek- en transportgeschiedenis die sindsdien zijn verschenen, krijgt de fiets slechts een bescheiden plaats toebedeeld als voorloper van de auto als massavervoermiddel. Dat is tamelijk onbevredigend voor een land dat in de tweede helft van de twintigste eeuw als geen ander het alle-